

Integracja po powrocie do szkoły. Po co nam zasady współpracy?

TEMAT**NORMY, REGUŁY, ZASADY WSPÓŁPRACY**

OPRACOWANIE SCENARIUSZA: Izabela Podsiadło-Dacewicz
(na podstawie scenariusza Natalii Boszczyk)
Materiał z Zeszytu 6, cz. 1 „Świat bez przemocy”
Program Szkoła Przyjazna Prawom Człowieka. Jak przeciwdziałać wykluczeniu i przemocy w szkole?
<https://www.wcies.edu.pl/wspolpraca-miedzynarodowa/sppc/materialy-edukacyjne>

WSTĘP

Zajęcia są wprowadzeniem do wspólnej pracy po przerwie związanej z nauczaniem zdalnym. Można je zrealizować po powrocie dzieci i młodzieży z nauczania zdalnego lub na początku roku szkolnego, aby uświadomić uczennicom i uczniom znaczenie wspólnego ustalenia warunków i zasad, dzięki którym wszyscy w klasie będą czuli się bezpiecznie i komfortowo.

ADRESACI

Scenariusz jest przeznaczony dla uczennic i uczniów od czwartej klasy szkoły podstawowej. Po odpowiednim dostosowaniu może być także realizowany w klasach młodszych.

CELE**WIEDZA**

- ▶ Poznanie zasad sprzyjających dobrej pracy w grupie rówieśniczej.

UMIĘTNOŚCI

- ▶ Rozwijanie umiejętności empatycznego słuchania.
- ▶ Rozwijanie umiejętności argumentowania przez odwoływanie się do konkretnych norm i zasad społecznych.

POSTAWY

- ▶ Rozwijanie świadomości komfortu uczenia się i bezpiecznego przebywania w szkole w warunkach sprzyjających poszczególnym uczniom i uczniom oraz całej klasie/grupie.
- ▶ Refleksja na temat wspólnego planowania zasad współpracy w klasie.

**PLANOWANE
EFEKTY**

Po zajęciach uczennice i uczniowie będą:

- ▶ znali zasady wspólnie ustalone przez klasę i potrafili się do nich odwołać,
- ▶ mieli świadomość, w jakich warunkach najlepiej im się pracuje,
- ▶ mieli świadomość znaczenia roli empatycznego słuchania.

METODY

- ▶ dyskusja
- ▶ praca w parach
- ▶ burza mózgów

**CZAS TRWANIA
ZAJĘĆ**

2 x 45 minut

**WIELKOŚĆ
GRUPY**

klasa szkolna

**MATERIAŁY
POMOCNICZE**

- ▶ sala lekcyjna lub inne pomieszczenie na tyle przestronne, żeby można było ustawić krzesła w kręgu
- ▶ karteczki typu post-it w kolorze zielonym i czerwonym – po kilka dla każdej osoby uczestniczącej
- ▶ dwa pojemniki na karteczki
- ▶ duży arkusz papieru (na przykład flipchart) do spisania zasad

Przebieg zajęć

1. EMPATYCZNE SŁUCHANIE

Zaaranżuj przestrzeń w sali, w której będą się odbywały zajęcia (sala lekcyjna, sala gimnastyczna, biblioteka), tak żeby osoby uczestniczące mogły siedzieć w kręgu.

Zapisz na tablicy albo dużym arkuszu papieru pytanie:

Jak chciałabym/chciałbym czuć się każdego dnia w klasie?

Zaproś osoby uczestniczące, żeby weszły do klasy i zajęły miejsca.

Następnie zaprosz je, by kolejno odpowiedziały na zapisane na tablicy/arkuszu papieru pytanie. Dbaj przy tym o to, by każda osoba, która chce zabrać głos, mogła się swobodnie wypowiedzieć. Jeśli ktoś nie chce się wypowiadać, zamodeluj postawę akceptacji i szacunku dla jego decyzji.

Podsumuj tę część zajęć, zwracając uwagę osób uczestniczących na to, w jaki sposób sama słuchałaś/sam słuchałeś ich wypowiedzi i jak istotne jest, by one same wkładały wysiłek w skupienie uwagi na drugiej osobie, gdy ona coś nam komunikuje.

2. USTALENIE CELÓW

Przedstaw osobom uczestniczącym cel zajęć – ustalenie zasad współpracy, dzięki którym będzie się przyjemniej i bardziej efektywnie pracowało, zasad, do których można się odwołać, które są dla nas ważne i które mają sprawić, że będziemy czuć się bezpiecznie w zespole klasowym.

Zaproś osoby uczestniczące, by samodzielnie dobrały się w pary.

Poproś uczennice i uczniów, żeby w rozmowach w parach przedstawili sobie wzajemnie swoje wspomnienia z najprzyjemniejszych lekcji, odpowiadając na pytania:

- ▶ Co się wtedy działo?
- ▶ Jak się czułam/czułem?
- ▶ Co robili/mówili nauczycielka/nauczyciel?
- ▶ Co ja robiłam/robiłem?
- ▶ Co robili koleżanki i koledzy z klasy?

Podkreśl, że każda osoba uczestnicząca ma trzy minuty na wypowiedź (czas jest tu własnością, „trzy minuty twoje; trzy minuty moje”) – gdy mówi, druga osoba stara się skoncentrować na słuchaniu, wczuć w opowieść rozmówcy.

Przypomnij o zmianie w parze osób wypowiadających się, gdy miną trzy minuty.

Podsumuj ćwiczenie i zaprosz chętne osoby do swobodnych wypowiedzi na temat tego, co pomagało im w mówieniu do drugiej osoby i w słuchaniu rozmówcy.

Zachęć do wypowiedzi także osoby, które nie zabierały jeszcze głosu, modeluj postawę akceptacji i zrozumienia, jeśli zdecydują się nie wypowiadać.

3. WYPACOWANIE KONTRAKTU

Wprowadź uczennice i uczniów w kolejną część zajęć, która będzie polegała na zidentyfikowaniu i nazwaniu ich potrzeb i oczekiwań w związku z pracą na lekcji.

Rozdaj każdej osobie kilka zielonych i kilka czerwonych karteczek post-it.

Poproś, aby każda osoba uczestnicząca dokończyła dwa zdania:

- ▶ *Chciałabym/chciałbym, żeby...* – zapisując je na zielonych karteczkach.
- ▶ *Boję się, że...* – zapisując je na czerwonych karteczkach.

Poproś osoby, które wykonały ćwiczenie, aby wrzuciły karteczki do przygotowanych przez siebie odpowiednich pojemników – jednego na czerwone, drugiego na zielone karteczki.

Następnie zaprosz uczennice i uczniów do wspólnego tworzenia zasad współpracy. Możesz powiedzieć: „Dotychczas rozmawialiśmy o tym, co jest dla nas ważne podczas zajęć, jak chcielibyśmy się czuć, zastanawialiście się też, czego się boicie i czego najbardziej nie lubicie. Teraz na podstawie tego, co sobie uświadomiliście i zapisaliście na zielonych i czerwonych karteczkach, spróbujemy stworzyć zasady współpracy, które określą nam warunki, jakie powinny panować w naszej klasie, żeby wszyscy czuli się komfortowo i bezpiecznie”.

Wyjmuj kolejno z poszczególnych pojemników zielone i czerwone karteczki, odczytuj zapisane na nich dokończenie zdania i poproś osoby uczestniczące, by sformułowały zasadę związaną z tym zapisem, zgodnie ze schematem:

ZDANIE: *Chciałabym/chciałbym, żeby nauczyciel nie przedłużał lekcji.*

ZASADA: *Lekcję kończymy punktualnie.*

ZDANIE: *Boję się, że koledzy będą mnie przezywać.*

ZASADA: *Zwracamy się do siebie po imieniu lub w formie zaakceptowanej/zaproponowanej przez daną osobę.*

Zapisuj wyraźnie każdą z zasad na dużym arkuszu papieru (na przykład na flipcharcie) zgodnie z regułami:

- Osoby uczestniczące proponują zasadę, a nauczycielka/nauczyciel się upewnia, czy wszyscy się zgadzają, aby w danym brzmieniu zapisać ją na flipcharcie. Gdy pojawiają się wątpliwości – omawiaj je na bieżąco z uczennicami i uczniami.
- Zasady formułują osoby uczestniczące, a nauczycielka/nauczyciel jedynie je uzupełnia. Może pełnić funkcję inspirującą, na przykład pytając: Jaka zasada wzmocni integrację w klasie i wzajemne poznawanie się?
- Zasady powinny być sformułowane pozytywnie (zamiast: „nie spóźnimy się” – „zajęcia zaczynamy i kończymy punktualnie”) i możliwie jak najbardziej konkretnie (zamiast „szanujemy się” – „gdy ktoś mówi, skupiamy na nim naszą uwagę i słuchamy”). Jeśli pojawią się wątpliwości albo różne interpretacje, możesz dopytać, na przykład o to, po czym osoby uczestniczące w zajęciach poznają, że ktoś okazuje im szacunek lub akceptację, jakie konkretne zachowania będą o tym świadczyć.
- Zasady się nie powtarzają – zachęcaj uczennice i uczniów, aby doprecyzowali ich zakresy pojęciowe, ewentualnie łączcie zasady.

Postarajcie się ograniczyć liczbę punktów w kontrakcie, co zapewni jego przejrzystość i czytelność.

Pamiętajcie o tym, że wypracowane zasady mają służyć całej społeczności klasowej.

Ustalcie, w jaki sposób będziecie monitorować realizację kontraktu oraz postępować w wypadku nieprzestrzegania jego zapisów.

Gotowy kontrakt powieście w widocznym miejscu w sali. Możecie także wcześniej go podpisać, co będzie symbolicznym zobowiązaniem się do stosowania się do jego postanowień.

Omówienie i ocena

Na zakończenie zapytaj osoby uczestniczące, co możecie zrobić, żeby wypracowany kontrakt był naprawdę żywy – przestrzegany przez wszystkich i odpowiadający potrzebom. Podkreśl, że kontrakt jest waszą klasową umową, którą traktujesz poważnie i do której będziesz się odwoływać podczas zajęć, do czego zachęcasz także pozostałe osoby uczestniczące.

Sugestie co do kontynuacji

Zajęcia mogą być wprowadzeniem do tematyki demokracji, procesów podejmowania decyzji, uwzględniania zdania mniejszości, dyskusji, wypracowywania wspólnych rozwiązań.

Pomysły na działanie

Możecie zaproponować wypracowanie zasad, które obowiązywałyby w całej szkole – w tym celu zaplanujcie, zorganizujcie i przeprowadźcie proces wspólnego wypracowywania takiego ogólnoszkolnego kontraktu, który może również przyjąć formę wizji i wartości dla waszej szkoły i być umieszczony w widocznym miejscu w szkole lub na szkolnej stronie internetowej.

Zadbajcie o to, aby każda klasa mogła uczestniczyć w takich pracach. Zastanówcie się wspólnie, jak zaplanować proces wypracowywania takich wartości, by był on rzeczywiście partycypacyjny i uwzględniał zdanie wszystkich członków szkolnej społeczności. Zastanówcie się wspólnie, czy chcecie/ możecie włączyć do prac także kadrę pedagogiczną, dyrekcję, osoby zatrudnione na etatach niepedagogicznych oraz rodziców.

Wskazówki dla osoby prowadzącej zajęcia

W części zajęć dotyczącej przywoływania wspomnień z najbardziej udanych lekcji osoby uczestniczące mogą doświadczać trudności w dłuższym niż jednominutowe skupianiu uwagi. Dlatego ważne jest podkreślenie, że uważne słuchanie wymaga wysiłku i wielu ćwiczeń. Ważne jest także interweniowanie, gdy widzimy, że któraś z par nie radzi sobie z tym ćwiczeniem – spokojnie i akceptująco staramy się skupić uwagę uczennic i uczniów na pytaniach, które znajdują się na tablicy.

Wszystkie osoby będące autorami kontraktu są odpowiedzialne za to, by go przestrzegać, to jednak nauczycielka/nauczyciel powinni modelować właściwe zachowania wśród uczennic i uczniów. Dlatego gdy ktoś złamie zasady, staraj się nieagresywnie, ale z żelazną konsekwencją odwoływać się do kontraktu („Gdy rozmawiasz na boku, łamiesz naszą wspólną umowę”). Pozytywnie docień sytuację, kiedy to uczennice i uczniowie zwracają ci uwagę, gdy sama/sam złamiesz kontrakt (na przykład przedłużasz lekcję, gdy umówiliście się na punktualne rozpoczęcie i kończenie zajęć).

Jeśli podczas opracowywania kontraktu jakieś osoby były nieobecne na lekcji, zadbaj o to, aby przy najbliższej okazji wprowadzić je w temat, przedstawić kontrakt, dać czas na zapoznanie się z jego postanowieniami, wyjaśnić ewentualne wątpliwości i dopytać, czy taka osoba chce uzupełnić kontrakt o określone postanowienia i uzyskać zobowiązanie do stosowania się do jego postanowień.

Ważne jest, by wracać do wypracowanego kontraktu przynajmniej raz w miesiącu, weryfikując, czy stosujemy się do wszystkich jego postanowień. Jeśli jest potrzeba jego uzupełnienia albo zmiany – warto przeprowadzić dodatkowe spotkanie przeznaczone na taką pracę.